

วรรณดี สรรพจิต (2525)

กวีนิพนธ์เฉลิมพระเกียรติกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับชนะการ
ประกวด

กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์,

หน้า 73-97.

จตุตถรัชกาล
พระราชประวัติแต่ครั้งปฐมวัย

ฉบับ 16

<p>๑ จักแถงแจ้เรื่องบาทมูล ที่สี่ครองรัฐฉัตรสยาม</p>	<p>จอมปิ่นนรินทร์สุร</p>
<p>๑ ชโยดมบรมราชพระนาม เขตบดินทราธิปไตย</p>	<p>พระจอมเกล้าเรื่องคาม</p>
<p>๑ สีสันตติวงศ์ภูวไนย ร่มเกล้าชาวเมืองทั้งผอง</p>	<p>วีรราชเกรียงไกร</p>
<p>๑ ปวงราษฎร์ ชื่นชมสมปอง เสวยราชสมบัติจตุตถ์</p>	<p>ในคราวขึ้นครอง</p>
<p>๑ ทรงสิทธิ์มหิศราธิบดี พระชาติเชิดศักดิ์อัครฐาน</p>	<p>แห่งวงศ์จักรี</p>
<p>๑ เป็นเอกโอรสนฤบาล ที่สองครองรัตนโกสินทร์</p>	<p>จอมไทยไพศาล</p>
<p>๑ มีราชประวัติยลยิน ในภาคพงศาวดาร</p>	<p>แห่งองค์ภูมินทร์</p>
<p>๑ ทรงราชสมภพสบศานต์ ข้างขึ้นสุกปักษ์ลักษณ์</p>	<p>สิบสี่ค่ำกาล</p>
<p>๑ สวรรค์ส่งองค์เอกอิศรา มาสมิงมงคลสมัย</p>	<p>สิบแปดตุลา ฯ</p>
<p>๑ สองพันสามร้อยล่วงไป</p>	<p>สี่สิบเจ็ดใน</p>

พุทธศตวรรษล่วงเลอรฐาน

๑ เมื่อครั้งยังเยาว์ชนมาน

ห้าพรรษากาล

ทันเห็นพระปฐมจักรี

๑ สมเด็จพระอัยยิกาธิบตี

ได้ยลยังมี

พระราชดำรัสตรัสชม

๑ ว่าพระศิริลักษณ์เลิศสม

ทรงจำพระบรม

อัยยิกาติดแน่นแม่นหมาย

๑ ครั้นแก่พรรษาคราภายหลัง-

ในรัชกาลหมาย

ที่สองครองราชย์สืบสนธิ

๑ ได้รับการฐาปนาตล

สูงศักดิ์มรรคผล

ดำรงพระยศศักดิ์อัครฐาน

๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้าบรมบาล

ทรงพระนามขาน

มงกุฎสมมติเทววงศ์ฯ

๑ โดยมานมุงมาตราขประสงค์

สืบสันตติวงศ์

จักรีเรื่องรองผ่องใส

๑ เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์วัย

ทรงศึกษาใน

สรรพศิลปศาสตร์ราชการ

๑ ศึกษาอักษรศาสตร์สาร

ทั้งบทกชการ

ศัตราวุธศึกฝึกฝน

๑ แจ่มแจ้งเงินการชาญกถ

บรรสบพบผล

พูนเพื่อเอื้อปรงกรุงศรีฯ

วสันตดิถีกัณฑ์14

@ กาลในสมัยทศิยราช	วรบาทพระจักรี
พวกมอญประมวณิกรมี่	มนมุง ฦ กรุงไทย
@ ต่างอพยพคณะประชา	จรมานิคมใน
เมืองกาญจน์และตากบูรอุทัย ฯ	กิจยั้งและย้งหมาย
@ ฟังบารมีบรมชัติ-	ติยรัชแพรวพราย
หวังสบสงบสุขสบาย	นิรทุกขรานรอน
@ เจ้าเมืองและพวกกรมการ	พจน์ขานคติมอญ
ต่อองค์บรมอดิศร	สวราชย์วินิจฉัย
@ ทรงสั่งพระจอมจตุรธา	ขณะคราพระเยาว์วัย
สืบสองวาษาชนมใน	ขณะราชโองการ
@ ไปรับตะเลงนิกรราชฎร์	ยุรยาตรชลาธาร
พร้อมพรั่งสะพริบพยุหาญ	วหะนำคณาใน
@ สมเด็จพระจอมสุกุลชั้น	ขณะนั้นพระวงศ์ไท
เจ้าฟ้าเถกิงกิริติไกร	ยศกฤตพิสิฐศรี
@ กรมหลวงเถกิงอริยศัก	ดิพิทักษ์มนตรี
รับราชการกิจมี	วรราชโองการ
@ ให้โดยเสด็จจตุรสด้วย	ภรช่วยเพราะยังมาน
ชนมาญเยาว์วัย ฦ วาร	พระประวัตินิทศนไช
@ เพื่อเปรมเกษมททยปรา-	กฏวาระหย่อนวัย
ยังทรงสมรรถกิจใน	กรณีคดีเนื่อง ฯ

เสด็จสู่สมณเพศ

อินทรวชิรชนันท์ 11

๑ ครั้นราชกิจเสร็จ	ก็เสด็จนิวัตเมือง
กรุงศรีบุรีเรือง	รมย์รัฐกษัตริย์ครอง
๑ รุ่งปีชนกนาถ	ก็ประกาศสุกิจผอง
โสกันตเกียรติก้อง	กรเนื่องประเพณี
๑ โดยราชบัณฑูร	บริบูรณ์สะดวกดี
โปรดจัดฉลองมี	มหการสราญรมย์
๑ หนึ่งปีประจวบผ่าน	วยวารเจริญสม
ทรงเข้าประพุดิพรหม	จริยาไผทธาร
๑ เป็นสามเณรพุทธ	บริสุทธิพิเศษสาร
โดยบรรพชาการ	ณ อุโบสถาใน
๑ ศรีรัตนาราม	ก็อร่ามพิเศษใส
สร้อยศาสดาไฟ	บุลกิจประสิทธิ์สันติ
๑ สู่วัดมหาธาตุ	ทะนุศาสน์บำรุงกัน
ถ้วนสัตตมาสพลัน	ก็เสด็จผนวชลา
๑ คั่นเขตนิเวศน์วัง	มนตั้งสินหา
ในสรรพวิชา	อนูวัติสุรัติมาน
๑ ทรงแจ้งแสดงองค์	ธรรทงวิชาการ
รับราชกิจการ ประลุสมบรมวงศ์	
๑ ตำแหน่งมหาดเล็ก	บมิเล็กเสมือนองค์
สัมฤทธิ์ประสิทธิ์ทรง	สรทั่ว ณ กลไก

๑ ภายหลังพระตั้งจิต	สติคิดคุณาไซ
เรื่องการผนวชใน	วรพุทธศาสน์สันต์
๑ ทรงมีปณิธาน	จิตimaanกมลมัน
ในพุทธพรหมจรรย์	จริยาสถาพร
๑ ทรงใฝ่พระทัยซัด	สุมนัสคุณากร
ในธรรมวินัยธร	ทะนุสันตริ์นรมย์ ๑
ตั้งธรรมยุติกนิกาย	
อุปชาติฉันท 11	
๑ ณ พรรษกาลวัย	ประลูนินิยมชม
ยี่สิบกะหนึ่งสม	วยครบผนวชใน
๑ อารามพระศรีรัตน	ปฏิบัติวิจักษณใจ
เสด็จนิวัตไป	ณ สำนักอุปัชฌาย์
๑ สถิตมหาธาตุ	ยุวราช ๑ สฤษฎ์มา
สามวันคระไลลา	วรองค์เสด็จไป
๑ ราชาธิวาสวัด	ศุภรัตนมโนมัย
อุทิศพระองค์ใน	วรพุทธศาสน์ศานต์
๑ ลุมาพระเลิศหล้า ๑	ขณะคราประชวรกาล
สู่สรวงสวรรค์วาร	ขยสิ้นบดินทร
๑ สมเด็จพระนั่งเกล้า ๑	ทะนุแผ่นรากร
ถวัลย์รัชประภัสสร	วรวงศจักรี
๑ ส่วนองค์พระทรงคัก-	ดิพิทักษ์ประศาสน์ศรี

ผนวชประกอบพี-	รียพฤทศพรหมจรรย์
@ ครองภิกษุภาพเพศ	พิเคราะห์เหตุคนานันต์
พระราชกิจอัน	ระบุดอกคืดล
@ ๖ ทรงอธิษฐาน	ปฏิญาณประสงค์ผล
ในพุทธศาสน์สน-	ฉินิมิตประดิษฐาน
@ หากบรรพชาวงศ์	คณะสงฆ์พระทรงญาณ
มิแปรกระแสน	ลิสถิต ฌ ทิศใด
@ ประสงค์ประสบเห็น	ดุจเช่นมโนมัย
ยึดหลักพิทักษ์ใน	วรพุทธศาสน์สอน
@ หากพุทธบัญญัติ	มิจรัสสภาพร
ผิวแปรมิแน่นอน	ก็จะลาสิกขาการ
@ ดำรงคฤหัสถ์เพศ	มิละเจตนานาน
ยึดธรรมตลอดกาล	ชนม์สิ้นมิยินดี
@ ฌ แต่ปณีธาน	ก็มิงานอุบัติมี
เหมือนเทพจักรี	แนะนำนั้นก็พลันถึง
@ มีเถระรามัญ	เฉพาะพลันตระหนักตรึง
พระทัยสมัยจึง	จรมาก็เหมาะกาล
@ พระนั้นก็บรรเจิด	คุณเลิศประจักษ์ขาน
ยกพุทธพจน์ภาณ	ศุจิกรรมาโรดม
@ ทรงธรรมพระคัมภีร์	มนมีพิสุทธิสม
ณ อรรถอาคม	วรพุทธศาสน์สอน
@ ๖ เพิ่มพระศรัทธา	มนสาธูการกร

ในองค์พระเถระมอญ	มนม้นพระจรรยา
@ จึงตั้งพระทัยขัด	ปฏิบัติและศึกษา
กะเถระมอญมา	ประลุสมอุดมดี
@ ณ คันถุรเทิด	มิละเมิดวินัยมี
ทราบสำหรับคัมภี-	รพุทธพจน์กำหนดการ
@ แม่นหมายมิหายสูญ	ธ วิฑูรวิพุทธภาน
กระทั่งพระอาจารย์	ก็มีอาจนุศาสน์สอน
@ พระองค์แสดงคัม-	ภีรธรรมคุณากร
ในเถระไทยมอญ	ณ ประชุมส โมธาน
@ ทรงแปลพระคัมภี-	ร วิธีก็แตกฉาน
ลู่ห้าประโยคผ่าน	อนรูปเปรียญทรง
@ ณ วาระบัดนั้น	ธุระสรรพกิจบัง
มีเมตตเจตน์จง	อนุศาสน์ประกาศธรรม
@ แก่กุลบุตรบวช	พิริยวตคุณานำ
ณ ทางกุศลกรรม	บถในไผทวงศ์
@ กระจายขยายฐา-	นมะทานิกายสงฆ์
ภาคเพิ่มเผติมทรง	ทะนุโดยประดิษฐาน
@ เป็นธรรมยุตติก	คณะอิกนิกายการ
ลู่เนิ่นเจริญนาน	ประลุปัจจุบันครอง
@ พระองค์ประสงค้จัด	ปรียัติธรรมผอง
สมบุญวิฑูรถ่อง	มีปะปนกะมลทิน
@ ทางคันถุรมนั	ธิสสันหุลยิน

ณ วงศ์มนินทร์ชิน

ฐิติตั้งจิรังนาน ฯ

อิที่สังฉันท 20

@ ปางพระองค์ทรงประดิษฐาน

นิกายพระธรรมยุติกการ

ประกาศลง

@ กุลบุตรก็มากและอยากประสงค์

จะบวช ณ ในนิกายพระองค์

ประดิษฐานดี

@ ทรงประกาศพระวจนังมนี

กะมวลประชาและราชะมี

ตลอดมา

@ โดยประสงค์ประโยชน์วิโรจนา

พิพิธกิจสฤษฏ์ผลา

ประกอบกัน

@ เป็นมหากุศลอนนต์อนันต์

ประชาภิปราศนิราศมหัน-

ตโทษภัย

@ เปรมบรมราช พระบาทศิัย

สยามรัฐพัฒนาวิไล

สถาวร

@ เห็นสุกกิจการประสานสลอน

นุชาประกอบระบอบประกรณ์

ประกฤตคง

@ จึงประกอบพระอิสยศยง

ณ บรรพชิตสถิตพระวงศ์

พระราชา

@ ในนิกายพระธรรมยุติกา

ทะนุกระบอบประกอบพระภา-

ระกิจการ

@ ไปรตพระองค์ประทับสถิตสถาน

ณ วัดบวรนิเวศวิหาร	สถาบัน
@ อัครช่วยอำนวยการพระราชกรณีย	
กระทรวงมหาดไทย	ประสานสิทธิ์
@ เช่นกระทรวงมหาดไทย	
กระทรวงมหาดไทย	ผลการผล
@ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	
กระทรวงมหาดไทย	พระจักรี ฯ
เสด็จเสวยสิริราชสมบัติ	
มาตรา 8	
@ เนื่องอนุสนธิ์	ตลอดรัชกาล
ตรีศยนาน	ภูวนดี
สู่ ณ สวรรค์	สันติวิถี
ในพระบุรี	ว่างกษัตริย์ลง
@ เสวกมัตย์	ราชบริพาร
มีมติการ	เชิญวรวงค์
จัดตุรธา	มาถิรคง
ไอศุริยง	ยศอริราช
@ โดยพิเคราะห์เหตุ	เชษฐบรม
เอกอิศสม	ไอศุริยาศ
เนื่องกุลวงค์	พงศประกาศ
ชั้นบรรพ	โอรสใน

๑ เหตุุนยนี้	มีมตลลง
เชญวรวงค้	สู่ ฅ มไท-
ศุรยถัด	ตริตยไท
ทงกลไก	นำพระบุรี
๑ ทรงพระพินิจ	กิจพระศาสน์
หากอธิราช	ปรุงทะนุติ
กาลก็จะไกล	นัยวิถิ
ถูกกะวิธี	คำวจนัง
๑ อีกรหมู่	ภูมิพสก
ทุกขมิตก	เทิตฐระย้ง
เหตุวรวงค้	ทรงฐิติตั้ง
ธรรมสรณัง	เนื่องจिरคง
๑ เมื่อพระบรม	สมกลเหตุ
จิงสละเพศ	ทงวรสงษั
สู่ ฅ ถวัลย์	สันตติวงค้
สีบสุรพงค้	จักริพิศาล
๑ ขึ้นอภิเชก	เอกอธิราช
เป็นวรบาท	จัดตุรฎ์กาล
ปวงนรไทย	ในนฤบาล
สบบนศานตี	ต่างสตุตี ๑

สัมพันธ์ไมตรีกับประเทศตะวันตก

อุปปฏิธาฉันท 11

@ ปางเมื่อพระบรม	อนุกรมพระจักรี
องค์จัตตุรณี	มุขรัฐกษัตริย์ไทย
@ ทรงสบุตรระยาก	และวิบากมนาใน
ด้วยเหตุรไกล	จรมาก็เกี่ยวกัน
@ ทางเมืองริปูมาน	มละการพะโรมรัน
ไม่อาจปะทะยัน	กะสยามบุรีไทย
@ อังกฤษนรผู้	จรสู่พม่าใน
รุกรบประจุไป	บุรมอญทะเลแดน
@ ไทยม่านกลศึก	มนคิกก็คลอนแคลน
เว็ดร้างระยะแผน	รณยุทธ์ก็หยุดตี
@ ทางอุดตริทศ	บสนิทสงบตี
เชียงตุงริบูมี	ระยะเขตพม่าเมือง
@ จิ้งยกพลไกร	จรไปก้นองเนือง
เกิดทัพปะทะเรื่อง	ทุรแสนจะลำเค็ญ
@ ชัดสรรพเสเปียง	มิอาจเลียงอุบัติเป็น
ทั้งฝนพยุเซ็น	เซาะวิถีก็ถอยคลา

วิชชุนมาลาฉันท 8

@ กล่าวกลับจับเรื่อง	ถึงเบื้องภูเบศ
ที่สามเกิดเหตุ	ครั้งทำสัญญา
กับกรุงอังกฤษ	ผูกมิตรแน่นหนา
เรื่องภาษีค่า	คิดตามปากเรือ
@ เกิดการอุปสรรค	พวกพรรคขุนนาง
ตั้งกองกีดขวาง	ยุ่งยากมากเหลือ
กำหนดภาษี	มากมีไม่เจือ
แก่เทศพิเศษเพื่อ	คิดตามชอบใจ
@ อังกฤษคิดแปร	ขอแก้สัญญา
สัมพันธ์การค้า	ให้ตกลงใหม่
จึงแต่งตั้งทูต	เพื่อพูดความใน
ให้เสร็จสิ้นไป	เรื่องเก็บภาษี
@ ส่งเซอร์ เจมส์บรูด	ในยุคปลายรัช
ที่สามของชาติ	เพราะเหตุกรุงศรี
เกิดจากพระบาท	จอมนาถเนื่องมี
ทรงประชวรพอดี	ถึงกาลสิ้นชนม์
@ ขุนนางผู้ใหญ่	เข้าไปเจรจา
พูดไปพูดมา	ไม่ได้เป็นผล
พูดกลับที่พัก	สำนักของตน
หมดทางวางกล	คิดการโจมตี
@ เตรียมยกกองทัพ	บังคับคนไทย
ให้ยอมแก้ไข	สัญญากรุงศรี

เป็นบุญของราษฎร

ปราศพินภัยมี

จวบกันพอดี

พระจอมเจ้าเข้าครอง

๑ ขึ้นผ่านพิภพ

เจนจบการเมือง

ความรู้ฟูเฟื่อง

หนึ่งไม่มีสอง

ความคิดกว้างไกล

ทันสมัยเนื่องนอง

ไมตรีปรองดอง

ทั่วประเทศแดน

การทำสนธิสัญญากับประเทศอังกฤษ

๑ กรุงอังกฤษ

ควีนวิกตอเรีย

ส่งทูตไม่เสีย

ที่มาผูกแพน

เซอร์จอห์น เบาริง

ไม่หยิ่งดูแคลน

ให้เกิดเคื่องแค้น

ด้วยท่าพาทิ

๑ สมเด็จพระจอมฯ

ยินยอมรับทูต

ทรงรู้หลักสูตร

รับแขกเมืองมี

จัดการเอิกเกริก

เบิกฟ้ากรุงศรี

พวกทูตยินดี

เจรจาท่อกัน

๑ ได้ผลสำเร็จ

สิ้นเสร็จสัญญา

ผูกพันธกันมา

มีข้อความสรร

สองข้อใหญ่ใหญ่

ใจความสำคัญ

หนึ่งการค้ำน้น

ตกลงใหม่หมด

๑ การเก็บภาษี

ต้องมีตามหลัก

ในร้อยต้องชัก

เอาสามตามกฎ

ยกเลิกภาษี

ที่เคยกำหนด

ตามความกว้างจด

๑ สองเรื่องการศาล

เมื่อเกิดเรื่องกับ

ต้องขึ้นศาลเขา

ศาลไทยเสียสิทธิ์

๑ สัญญาครั้งนี้

มีนามสังเขป

ตัวทุดสุภาพ

ก่อเกิดผลยิ่ง

๑ ทำเมื่อ พ.ศ.

เก้าสิบแปดร้อย

พวกเทศเขตด้าว

หลายหลากมากมี

๑ สหรัฐโปรตุเกส

เดนมาร์คหลากหลาย

มุ่งมาเมืองไทย

สัญญาผูกพัน

๑ จำเรียรอยตาม

สัญญาพาณิชย์

สินค้าเข้าออก

มีเรือกลไฟ

๑ สินค้าพื้นเมือง

พวกฝรั่งเข้าจัด

ปากเรือเปื้อนคิด

มีการบังคับ

คนของอังกฤษ

ไม่อาจเอาผิด

มากมายหลายสิ่ง

ทำที่กรุงเทพ

ชื่อว่าเบาริง

ไม่หยาบไม่หยิ่ง

ผูกพันไม่ตรี

สองพันสามร้อย

ศกพุทธกาลปี

เข้ามากรุงศรี

มุ่งมาค้ากัน

ฝรั่งเศสฮอลแลนด์

เบลเยียมเยอรมัน

อยู่ในเขตขันฑ์

การค้าก้าวไกล

สยามอังกฤษ

เนื่องตามหลามไหล

ไปนอกมาใน

ขนกันวันคืน

ลือเลื่องทั่วรัฐ

ซื้อไปมากหมื่น

รัฐได้ภาษี	มากมีชุ่มชื่น
การคลังฟูฟุ้ง	บังเกิดเลิศลอย
@ พ่อค้าแดนด้าว	เข้ามาตั้งห้าง
สินค้าต่างต่าง	ตั้งขายไว้คอย
ลูกค้ามาซื้อ	หยิบถือใช้สอย
จำเริญตามรอย	ยุโรปรัฐเรือง
@ ตามข้อบรรยาย	ยกให้มองเห็น
ตัวอย่างวางเด่น	เชิดชูฟูเฟื่อง
ด้วยองค์จอมเกล้า	ทรงเข้าใจเรื่อง
เจรจาความเมือง	มีผลดลมา ฯ

ความเจริญรุ่งเรืองของพระนคร

สัททูลวิกกีฬิตฉันท 19๙

@ โอกาสในระยรัชกาลจตุรธา	
ครองเขตประเทศพา	ภิรมย์
@ ผู้สั่งสรรพจรุ่งเจริญพระทะนุสม	
ยุคไทยสมาคม	วิเทศ
@ เทียมทันเท่ากะยุโรปและอารยะ ณ เขต	
รองเรื่องกระเดื่องเดช	นรุตม์
@ ทั้งนี้เนื่องวรวงคทรงพระพิริยุต-	
สำห้เลิศประเสริฐสุด	ประเมิน
@ ทรงนำวิทยการประสานสุขเจริญ	
รุ่งเรืองประเทืองเกิน	ประมวล

@ ทรงสอดส่องและสดับคดีทุรชนวน	
ในทุกข์กระบวนควร	ระงับ
@ หากเห็นเป็นกิจกรรมก็นำพระธูระรับ	
เรื่องร้อนก็ผ่อนดับ	สลาย
@ หนไหนสยบยุคยาภิวกาทุคตะกาย	
ทราบทรงเสด็จหมาย	ประสงค์
@ ช่วยอวยสิ่งบริโภคระงับทุรคอง	
ด้วยเมตต์พระเจตนัจง	กระทำ
@ อีกทั้งเงินสละช่วยอำนวยกิจประจำ	
ราชภูร์จบประสบสำ	สุปรีดี ฯ
ภุชงคประยาตฉันท 12	
@ สมัยรัชกาลองค์	พระจอมวงศ จักรี
บุโรปรัฐประดามี	จรัลมาสยามใน
@ วิชาการก็ชาญกล	ประสพผลคุณามัย
ตลอดเขตสยามไทย	วิบูลย์รัฐจรัสเรือง
เจริญรุ่งจรุงรัฐ	พระจอมจัดคดีเมือง
จรรุยศักดิ์สยามเลื่อง	ระบัดชื่อระปือไกล
@ พระองค์พัฒนาการ	ระบบศานติกโลก
มิติตปรปักษ์ไคร	ตลอดทั่ววิเทศแดน
@ ทะนุกสิลปาศาสตร์	พระจอมนาถมคลอนแคลน
นิรุกติศาสตร์ประกาศแผน	ประสิทธิ์สอนนิกรชน
@ ประสงค์เพื่อจะก่อการ	ผดุงสารวิศิษณ์ผล

จะติดต่อกับวิเทศน	สะดวกกายสบายใจ
@ ยุโรปปรัชญา	จะเจรจา ณ เรื่องใด
สมานมิตรมิผิดใน	คดีหลงพะวงกัน ฯ

พระราชกรณียกิจในการปกครองและทะนุบำรุงบ้านเมือง

สุรางคนางค์ 28

@ ในเรื่องประเพณี	พระองค์ทรงมี
ความดีเลิศฉ้น	จัดการแก้ไข
กลไกมากครัน	ราษฎร์สบสุขสันต์
พันทุกข์ปีศา	

@ เมื่อเดิมใครคิด	ฟ้องร้องความผิด
ต้องโทษโทษา	เขียนก่อนสืบที่
แล้วให้ฎีกา	ผ่านพวกพระยา
จึงถึงภูบาล	

@ ทรงเห็นเหี้ยมโหด	ต่อพวกต้องโทษ
ฎีกาพาสาร	จึงทรงเปลี่ยนใหม่
แม้ใครเกิดการ	มีทุกข์รุกราน
ยื่นเรื่องโดยตรง	

@ ต่อพระจอมเกล้า ฯ	โปรดให้เข้าเฝ้า
ฎีกานำส่ง	เลิกการเขียนดี
ภูมิท่านทรง	เมตตาเจาะจง
ทุกเรื่องคดีไป	

@ อีกการเข้าวัง	ต่อหน้าพระที่นั่ง
-----------------	-------------------

ทรงตั้งกฎใหม่	สั่งแก่ขุนนาง
ตัวอย่างคนไทย	ให้สวมเสื้อใส่
เข้าเฝ้าเจ้ากรุง	
@ เป็นระเบียบเรียบร้อย	จำเริญตามรอย
ยุคบาทหมาดมุง	เป็นแบบธรรมเนียม
ของเสียมเมืองกรุง	ชาวไทยเรื่องรุ่ง
ชื่อเสียงเกรียงเดช	
@ อีกเรื่องการศาล	ทรงยกจัดการ
ขยายขอบเขต	ตั้งศาลคดี
เมื่อมีกับเทศ	ที่ไทยก่อเหตุ
ตัดสินความกัน	
@ ทรงตั้งตำรวจ	นครบาลตรวจ
ร่วมแรงแข่งขัน	ปราบโจรผู้ร้าย
รักษาฝ่ายธรรม	อยู่ในเขตชั้น
กรุงศรีวิไล	
@ อีกทางทหาร	เอาวิชาทหาร
ทางด้านสมัยใหม่	เข้ามาจนเจือ
สร้างเรือกลไฟ	เรือรบใหญ่ใหญ่
อาวุธสุดดี	
@ โปรดให้ชุดคลอง	มากมายกายกอง
ชื่อคลองภาษี	คลองหัวลำโพง
โยงคลองเจดีย์	ดำเนินสะดวกมี
ผดุงกรุงเกษม	

๑ พ่อค้าพาณิชย์	ค้าขายต่อติด
มีจิตปรีดีเปรม	เดินทางโดยชล
ทุกคนอิมเอม	ในยุคสุขเกษม
ฟูเฟื่องเมืองทอง	
๑ โปรตให้แผ้วถาง	ตัดถนนหนทาง
ก่อสร้างทั้งผอง	เจริญกรุงเป็นต้น
ให้ผลเรื่องรอง	สำเร็จสมปอง
หมายมุ่งปรุงการ	
๑ โปรตให้ก่อป้อม	เรียงรายไว้ล้อม
ลงมารากฐาน	ป้องปัจจามิตร
ที่คิดเป็นพาล	เมื่อมารุกราน
ป้องไว้ได้ดี	
๑ ทางด้านนอกเขต	สร้างราชนิเวศน์
พระนครคีรี	อีกว้างจันทร์เกษม
ปรีดีเปรมกรุงศรี	สราญรมย์ก็มี
อีกว้างโบราณ ฯ	
กมลฉันท์ 12	
๑ วรราชอาราม	ระบุดตามสมัญชาน
กรกิจประดิษฐาน	ถิรศักดิ์ประจักษ์กัน
๑ ระบุดราชประดิษฐ์	ธสฤษฏ์ปทุมวัน
และมกุฎกษัตริย์สรรค์	กะบรมนิवासมี
๑ สิริโสมนัสวัด	ก็จรัสจรัญศรี

นวมกรรมประดิษฐ์ดี	วรราชอาราม
@ อุบัติ ฌ รัชครา	จตุรธาภิเบนทร์นาม
สิริคชสารงาม	ฉเศวตอุบัติมี
@ พิเคราะห์อัจจรรยเอก	อดิเรกจรุงปรีดี
ทวิพุทธสารี-	ริกธาตุเสด็จมา
@ วรองคทรงสุน-	ทรคุณเพราะศรีธา
วรรัตนาศา-	ทรราชปรารมภ์
@ พิธการกุศลกิจ	ธประกฤตประกาศสม
อธิราชประชาชน	สรซ้องและสรรเสริญ
@ คณนาประดากิจ	ธสฤษฏ์ประโยชน์เดิน
ลุสมัยวีโรจน์เกิน	ระบุดำประกาศไไข
@ คณสงฆทรงธรรม	จุระนำนิกายไหน
อุปลัมภ์ตลอดไป	บมิเลือกทะนุปรุง
@ หินยานมหายาน	ถิรฐาน ฌ คามคุง
วรอุปลัมภ์มุ่ง	มนกอปรกุศลการ
@ วรองค์สนิทธธรรม	ศุภล้ำพิไลมาน
ติปิฎกพระแตกฉาน	กิตติศัพท์ระบือกัน
@ มคธภาษประพันธ์พจ-	ะนบทเอนกนันต์
เพราะพระทรงเปรียญชั้น	ขณะภิกษุเทศครอง
@ อีกระการยุโรปภาษ	ธฉลาดวิฑูรถ่อง
นยแจ้งแสดงผอง	พิริยุตสาหกรรม
@ อีگونهจะพึงยล	ผลิผลประโยชน์นาน
บทโหรวิชาชาญ	กรกิจพระองค์ทำ

<p>๑ สุริยุปราคา</p> <p>เพราะยุโรปและไชน่า</p>	<p>คณาก็แม่นยำ</p> <p>อนุวัติวิชากัน ๆ</p>
<p>สาตินี้ฉันท 11</p>	
<p>๑ บรรจบสพปลายรัช</p> <p>ในศกตกสองพัน</p>	<p>พระจอมจัดพสกสันต์</p> <p>กะสีร้อยและหกปี</p>
<p>๑ เกิดเหตุเขตกัมพูช</p> <p>เรื่องยุ่งถึงกรุงศรี</p>	<p>มียังหยุดคดีมี</p> <p>สยามรัฐกษัตริย์ไทย</p>
<p>๑ ทราบข่าวกัมพูชเขต</p> <p>รวบรัดจัดเวียงชัย</p>	<p>ฝรั่งเศสพะเอาไป</p> <p>เสมือนกับจะจับจอง</p>
<p>๑ ด้วยเหตุเลศกลการ</p> <p>คือองค์วงศ์ผู้ครอง</p>	<p>สโมธานกะเจ้าของ</p> <p>เขมรนามนโรดม</p>
<p>๑ ร่วมจิตคิดคบกัน</p> <p>บรรเจิดเขตขึ้นชม</p>	<p>ฝรั่งนั้นก็ได้สม</p> <p>ลูกเล่ห์อุบายการ</p>
<p>๑ กัมพูชสุดเสียศักดิ์</p> <p>ลงสู่สู้นามาร</p>	<p>ประมุขชกประเทศฐาน</p> <p>ผจญทุกขปางตาย</p>
<p>๑ เสียสิทธิ์เสียศักดิ์ศรี</p> <p>หมดสิ้นแผ่นดินกลาย</p>	<p>และเสริมเหมือนหมาย</p> <p>ระรุ่มร้อนมิผ่อนเย็น</p>
<p>๑ แต่ไหนแต่ไรมา</p> <p>ผู้คุ้มไปเคืองเข็ญ</p>	<p>ตลอดวาระไทยเป็น</p> <p>ประสพสันต์นรินทร</p>
<p>๑ ด้วยเหตุเดชภูบาล</p> <p>เมืองใดภัยรุ่มร้อน</p>	<p>ประสาธน์ศานต์คุณากร</p> <p>พระดับหายสลายลง</p>
<p>๑ ครั้นครั้งฝรั่งเศส</p>	<p>โผนเขตสยามปลง</p>

ปลดภาคกัมพูชา	มนัสมาตเสมีอนมาร
@ ไทยเสียดินแดนรัฐ	เขมรพลัดเพราะมือพาล
ในศกสองพันกาล	กะสิ่ร้อยและสิบปี ฯ

เสด็จสวรรคต

ฉบับ 11

@ ชำรงคงรัชจตุตถิ	ด้วยเดชบารมี
แห่งพระจอมเจ้ากรุงสยาม	
@ ท้าวประเทศเขตไทยประเทืองนาม	ครอบทั่วเขตคาม
คุ้มครองป้องปัดพิพัฒน์ผล	
@ รวมสิบแปดฉนวนำคล	เสวยรัชมณ-
เทียรทองผ่องไพไอศุรย์	
@ กู้เกียรติสยามภพไพบุลย์	พระเดชเรื่องจรรุญ
เพียบพร้อมยศศักดิ์อัครฐาน	
@ บรรสบถึงปลายรัชกาล	ศกสองพันชาน
สิ่ร้อยสร้อยสิบเอ็ดปี	
@ พระองค์ทรงประชวรมากมี	ถึงแก่พระชนม์ชีวี
เสด็จประเวศน์สู่สวรรคต	
@ ในหนึ่งตุลาประจวบกัน	สิบห้าคว่ำวัน
เพ็ญเดือนสิบเอ็ดเสด็จคลา	
@ ตรงวันอันออกพรรษา	แห่งภิกษุมา
บรรจบครบกาลสมัย	
@ ก่อนเสด็จสู่สวรรคาลัย	ทรงพจนารถไข

เป็นพากย์บาลีมีแสดง

<p>๑ ขมาโทษทวยสงฆ์ทรงแสง แก้สงฆ์ทั้งมวลควรความ</p>	<p>ออกอรรถชี้แจง</p>
<p>๑ มอบศรีสุนทร ฯ พระยานาม พระราชดำรัสตรัสสาร</p>	<p>กำหนดจดตาม</p>
<p>๑ นำน้อมหมู่สงฆ์วงการ วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม</p>	<p>แห่งมหาวิหาร</p>
<p>๑ อ่านจบในที่ประชุมสงฆ์ เปรอญาติอภัยกรรม</p>	<p>พร้อมใจกันปลง</p>
<p>๑ สวรรคตกำหนดในลำ- คัญกลุ่มหมอกกลุ่มกรุงศรี</p>	<p>ดับเห็นเป็นสำ-</p>
<p>๑ ไฉนราชจอมราษฎร์ ประชาชี ความวิโยคโศกเศร้าทั่วกัน</p>	<p>ทุกคนคงมี</p>
<p>๑ คำนึงถึงบุญคุณสรรค์ มอบให้ไพร่ฟ้าประชาไทย</p>	<p>มีมากอนันต์</p>
<p>๑ ไปอาจบรยายขยายไซ ได้หมดพจนามาแสง</p>	<p>กำหนดจดไป</p>
<p>๑ โดยราชประวัติจัดแสดง เพียงย่อพอดินันท์วรรณนา ฯ</p>	<p>ยกมาชี้แจง</p>
